

چالش‌های ساختاری سیاست‌گذاری بازرگانی و پولی در اقتصاد ایران و ارائه الگوی فرایند جامع خط‌مشی‌گذاری

فوزان امیری*

زینب گورانی**

محبوبه عاشورزاده حسینی***

مقدمه

سیاست‌های پولی و به تبع آن، بازار پول به عنوان رکن بسیار مهم بازارهای مالی، بار اصلی تامین مالی اقتصاد کشور را بر عهده داشته و بانک مرکزی به عنوان مرجع اصلی ناظر بر فعالیت‌های بازار پولی، محور اصلی سیاست‌گذاری در حوزه است. در اقتصاد ایران به دلیل عدم توسعه کافی بازار سرمایه جهت جذب و تخصیص منابع صنعت بانکداری اهمیت مضاعف دارد (پروین شاکری و احمدیان، ۱۳۹۳). سهم نظام بانکی از مجموع تامین مالی اقتصاد به طور متوسط ۹۰ درصد بوده است (هادیان، در گاهی، ۱۳۹۶).

هدف اصلی

پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی جامع ساختار فرآیند خط‌مشی‌گذاری برای تعیین جایگاه هر کدام از بازیگران و ذی‌نفعان و عوامل تاثیرگذار بر فرایند خط‌مشی‌گذاری پولی و بانکی.

Famiri۳۳۴@yahoo.com

goorani_zeynab@yahoo.com

mhbubhashurzd@gmail.com

* مربی، مدیریت، پیام نور، تهران، ایران

** رشته مدیریت دولتی، پیام نور واحد خمیر

*** دانشجوی مدیریت صنعتی پیام نور، مرکز بندرعباس.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۵

مبانی نظری

سیاست‌های اقتصادی و بازارهای مالی

بانک مرکزی در اعمال سیاست پولی و کنترل بازار پول از دو ابزار مستقیم (عدم اتکا بر شرایط بازار) و غیر مستقیم (مبتنی بر شرایط بازار) استفاده می‌کند (فقهی کاشانی و دیگران، ۱۳۹۲).

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و شورای پول و اعتبار

بانک مرکزی در ساختاری از روابط با دولت، شبکه بانکی و فعالان اقتصادی قرار دارد، اما اصلاح این ساختار در حوزه‌های زیر از ضرورت‌های انکار ناپذیر اثر بخشی سیاست‌های بانک مرکزی در ساختاری از روابط با دولت، شبکه بانکی و فعالان اقتصادی قرار دارد، اما اصلاح این ساختار در حوزه‌های زیر از ضرورت‌های انکار ناپذیر اثر بخشی سیاست‌های بانک مرکزی است (جلالی نایینی، ۱۳۹۴).

سیاست گذاری پولی و عوامل محیطی

سرمایه گذاری خارجی مستلزم فراهم بودن محیط نهادی مناسب و امنیت بخش کسب و کار است و نهادها ساختار انگیزشی جامعه را تشکیل می‌دهند (دهقان شبانی و آفرینش فر، ۱۳۹۴).

پیشینه تحقیق

در مطالعه‌ای هنن و دیگران پارادایم‌های حاکم بر تفکر تحقیق اجتماعی را در دو پارادایم چه چیزی «کلی تحقق‌گرایی و تفسیرگرایی خلاصه نموده‌اند. آنها با طرح دو پرسش بنیادین معتقدند دو دیدگاه، «چگونه این دانش تحصیل می‌گردد» و «به مثابه دانش محسوب می‌شود کاملاً واگرا در زمینه ماهیت دانش وجود دارد که عبارتند از:

۱. پارادایم تحقق‌گرایی (که همراه است با راهبردهای پژوهشی کمی)

۲. پارادایم تفسیری (که همراه است با راهبردهای پژوهشی کیفی). [۶]

تحقیق حاضر با لحاظ رهیافت‌های موجود پارادایم تحقق‌گرایی انجام شده است. یعنی در این تحقیق با استفاده از روش‌های کمی سنجش، سازه‌ها (متغیرها) کمی شده و مورد اندازه‌گیری قرار

گرفته‌اند تحقیق حاضر اگر چه تحت پارادایم تحقق‌گرایی انجام می‌شود اما راهبرد مورد استفاده در آن راهبرد توصیفی از نوع همبستگی است. به عبارت دیگر در این تحقیق از روش‌های آزمایشی که در آنها متغیرهای مورد مطالعه، در محیط‌های به شدت کنترل شده دستکاری می‌گردند، استفاده نمی‌شود؛ بلکه به جای آنها از روش‌های کمی دیگری به کار گرفته می‌شوند که هدف آنها تعیین و توصیف ویژگی‌های متغیرها در یک وضعیت خاص است. در طرح تحقیق حاضر از روش‌های توصیفی و غیرآزمایشی از نوع همبستگی استفاده می‌شود. به نظر می‌رسد از میان انواع روش‌های تحقیق همبستگی نوع سوم یعنی تحلیل ماتریس همبستگی یا کواریانس برای انجام تحقیق حاضر مناسب‌تر باشد. زیرا در این روش از تحلیل عاملی و مدل معادلات ساختاری برای توسعه تحلیل‌ها استفاده می‌شود.

اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق

در تحقیق حاضر با توجه به فرضیه‌ها، همگرایی خط‌مشی‌گذاران با جهانی شدن، مشارکت جویی، اعتماد و تعهد خط‌مشی‌گذاران به عنوان سازه‌های تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرند. از دیدگاهی دیگر، متغیرهای تحقیق را می‌توان در قالب‌های متغیرهای مستقل، وابسته، تعدیل‌کننده، کنترل و مداخله‌گر نیز شناسایی نمود. با توجه به این که تحقیق حاضر از نوع همبستگی است، به جای متغیر مستقل از اصطلاح متغیر پیش‌بین و به جای متغیر وابسته از متغیر ملاک استفاده می‌شود. [۲]

در تحقیق حاضر بهتر است به جای مستقل یا پیش‌بین خواندن متغیر همگرایی با جهانی شدن در فرضیه اصلی، آن را متغیرهای خصیصه‌ای تلقی کنیم. اما اگر اصرار به معرفی متغیرهای پیش‌بین و ملاک باشد با احتیاط می‌توان در فرضیه اصلی، همگرایی با جهانی شدن را به عنوان متغیر پیش‌بین و سازه‌های مشارکت جویی، اعتمادزایی و تعهدپذیری به عنوان متغیرهای ملاک و در نظر گرفته شوند.

روش و ابزار گرد آوری داده‌ها

در تحقیق حاضر از ابزار پرسشنامه با مقیاس پنج گزینه ای لیکرت به عنوان ابزار اصلی گرد آوری داده‌ها و از ابزارهای مصاحبه و مشاهده به عنوان ابزارهای مکمل و کمکی استفاده شده است. همچنین در تحقیق حاضر از روش آلفا کرونباخ برای سنجش پایایی تحقیق استفاده می‌شود. در مورد روایی تحقیق با استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان تلاش شده است تا حد امکان سنجش متغیرها به درستی صورت پذیرد. همچنین انجام پیش آزمون کمک شایانی به شناسایی روایی گویه‌ها نمود.

پس از انجام پیش آزمون و کسب اطمینان از روایی و پایایی ابزار، پرسشنامه نهایی با ۱۰۱ گویه استخراج گردید. در این پرسشنامه ۲۶ گویه مرتبط با سنجش سازه رقابت جهانی، ۱۰ گویه برای سنجش حاکمیت جهانی، ۱۱ گویه برای سنجش ارتباطات جهانی و مجموعاً ۴۷ گویه با آلفای محاسبه شده ۹۰٪، و ۱۴ گویه برای سنجش مشارکت جویی، ۱۵ گویه برای سنجش اعتماد زایی و ۱۳ گویه برای سنجش تعهد پذیری به ترتیب با ضریب آلفا ۹۴٪، ۷۴٪ و ۷۵٪ حاصل شدند. برای توزیع پرسشنامه نیز پس از کسب حمایت و هماهنگی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، یازده بخش مرتبط وزارت بازرگانی شناسایی و انتخاب شدند که عبارتند از حوزه وزارتی، معاونت بین الملل، سازمان توسعه تجارت، معاونت بازرگانی داخلی، معاونت طرح و برنامه ریزی، شرکت بازرگانی دولتی، سازمان حمایت از مصرف کنندگان و تولید کنندگان، شرکت نمایشگاه‌های بین المللی، صندوق ضمانت صادرات، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، مرکز ملی فرش. شرکت نمایشگاه‌ها به دلیل مشکلات مدیریتی در زمان توزیع پرسشنامه‌ها از نمونه تحقیق حذف گردید.

جامعه و نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

با توجه به جامعه آماری این تحقیق که مدیران و کارشناسان ارشد وزارت بازرگانی هستند، که به روش نمونه‌گیری چند مرحله ای انتخاب شدند. حجم نمونه برای تحقیق حاضر با توجه به فرمول $(n = (z^2 * s^2) / d)$ برابر با ۹۶ خواهد بود که در این تحقیق حدود ۱۰۰ در نظر گرفته می‌شود.

با توجه به تجزیه موجود مبنی بر عدم بازگشت تعدادی از پرسشنامه‌های توزیع شده، حدوداً ۱۵۰ پرسشنامه در بخش‌های مشخص شده وزارت توزیع گردید و در نهایت ۱۱۷ پرسشنامه با پیگیری‌های بسیار جمع‌آوری شدند که از این تعداد دو پرسشنامه به دلیل عدم تکمیل مناسب حذف گردیدند.

روایی و پایایی پرسشنامه

روایی ابزار جمع‌آوری داده

اعتبار یا روایی با این مسئله سر و کار دارد که یک ابزار اندازه‌گیری تا چه حد چیزی را اندازه می‌گیرد که ما فکر می‌کنیم (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر روایی پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان این حوزه تأیید شد.

پایایی ابزار جمع‌آوری داده

قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از درجه ثبات آن در اندازه‌گیری هر آنچه اندازه می‌گیرد یعنی اینکه ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ بالای مورد محاسبه قرار گرفت.

تعداد سوالات	آلفای کرونباخ
۱۷	.۷۱۲

چون مقدار آلفای محاسبه شده، بیشتر از ۰/۷۰ شود، پایایی ابزار اندازه‌گیری قابل قبول تلقی می‌گردد.

منابع

- آقای فیشانی، تیمور (۱۳۷۷)، خلاقیت و نوآوری در انسانها وسازمانها، چاپ اول، تهران، نشر ترمه.

- افروز، غلامعلی، کامکاری، کامبیز (۱۳۸۷) هوش و خلاقیت (تاریخچه، نظریه ها و رویکردها) موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۹۱-۱۸۹
- دال دفت، ریچار (۱۳۷۴)، تئوری سازمان و طراحی ساختار، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، مرکز پژوهش‌های بازرگانی، تهران، جلد دوم، نوبت اول.
- الوانی، سید مهدی و شریف زاده، فتاح (۱۳۸۶). فرآیند خط مشی گذاری عمومی چاپ پنجم. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- الوانی، سید مهدی (۱۳۸۶). تصمیم گیری و تعیین خط مشی دولتی. چاپ دوازدهم تهران: سمت.
- الوانی، سید مهدی، خنیفر، حسین، حاجی ملامیرزایی، حامد و میری، سید مهدی (۱۳۹۳). ارائه چارچوبی برای نظام و محدوده خط مشی گذاری تصمیم گیری و عمل در فضای مجازی. / راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۳، شماره ۴۵، ۱۱-۳۳.
- باقری، محمدرضا، پور عزت، علی اصغر، حاجی ملامیرزایی، حامد و میری، سید مهدی (۱۳۹۲). ارائه الگویی ترکیبی خط مشی گذاری در عرصه دانشگاه. مجلس و راهبرد، دوره ۲۰، شماره ۱۸۷، ۷۴-۱۶۵.
- پارکینسون، رستوم جی. (۱۳۷۶). مهارتهای مدیریت (چاپ اول)، مهدی ایران نژاد پاریزی، انتشارات آزاده: تهران.
- پروین، سهیلا، شاکری، عباس و احمدیان، (۱۳۹۳). ارزیابی اثرات ترازنامه ای سیاست‌های پولی در شبکه بانکی کشور بر متغیرهای کلیدی اقتصاد ایران (رهیافت تعادل عمومی پویای تصادفی). پژوهش‌های اقتصادی ایران، دوره ۱۹، شماره ۵۸، ۱۱۵-۷۷.
- تافلر، الوین. (۱۳۷۰) جابجایی در قدرت، شهین دخت خوارزمی، انتشارات مترجم: تهران
- سنجرى، احمدرضا (۱۳۷۹). آموزش عواملان تغییر: دو مدل ترکیبی از تئوری و عمل، ماهنامه تدبیر
- جلالی نائینی، سید احمدرضا (۱۳۹۴). سیاست پولی مبانی نظری و ارزیابی عملکرد در ایران. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.

- خوانساری، رسول، محرابی، لیلا شاهچرا، احمدیان، اعظم و حیدیری، هادی (۱۳۹۳). وضعیت بانکداری در ایران و جهان ۲۰۱۱ میلادی - ۱۳۹۰ خورشیدی. چاپ اول. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
- اثباتی، مجاب (۱۳۹۳) چالش‌های پولی و بانکی اقتصاد ایران تحلیل وضعیت و توصیه‌های سیاستی، تهران پژوهشکده پولی و بانکی ویراستاران: فاطمه اثباتی، رامین مجاب، نوبت چاپ ۱.
- دانائی فرد، حسن، حیدری، محمد مهدی، آذر، عادل و قلی، رحمت اله (۱۳۹۴). فهم خاتمه خط‌مشی عمومی در ایران؛ پژوهشی بر مبنای نظریه پردازی داده بنیاد. اندیشه مدیریت راهبردی، سال نهم، شماره ۱. ۱۲۰-۸۶
- دانش فرد، کرم اله (۱۳۹۳). فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی. چاپ اول. تهران: صفار.
- دراگر، پیتر. (۱۳۷۸). چالش‌های مدیریت در سده ۲۱، عبدالرضا رضائی نژاد، نشر فردا.
- دهقان شبانی، زهرا و آفرینش فر، سعیده (۱۳۹۴). تحلیل تاثیر فضای کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران و در چند کشور منتخب. پژوهش‌های اقتصادی ایران، دوره ۲۰، شماره ۶۲، صفحات ۳۰-۱
- رایینز، استیفن (۱۳۷۴). مدیریت رفتار سازمانی (نوبت اول)، علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، مرکز پژوهش‌های بازرگانی، تهران.
- فقهی کاشانی، محمد، خوشنود، زهرا، اکبری آلاشتی، طاهره و سید شکر، خشایار (۱۳۹۴). توسعه نهاد‌های مالی در ایران با تاکید بر دستورالعمل‌های مورد نیاز در تشکیل و فعالیت نهاد های مالی جدید. چاپ اول. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی
- هادیان، مهدی، درگاهی، حسن (۱۳۹۶). نقش سیاست‌های اقتصادیکلان در ثبات مالی
- . Barnett, H. (1953). Innovation, New York: Mc Graw-Hill.
- . Becker, S. W., and T. L. Whisler, (1967), "The Innovative Organization: A.
- Selective View of Current Theory and Re-search," The Journal of Business, 40, 462-469.